

Elinikäinen oppiminen – mahdollisuus kasvuun ja työllisyyteen

Jatkuvasti muuttuvassa maailmassa elinikäisellä oppimisella varmistetaan sivistys ja osaaminen, joille maamme tulevaisuus rakentuu. Osaavat suomalaiset ovat tärkein voimavaramme, jolle hyvinvointi ja elinkeinoelämän menestys perustuvat. Uuden oppiminen on edellytys tuottavuuden kasvuille, kun työpanoksen määrä ei väestön ikääntyessä enää kasva.

Elinikäinen oppiminen on kehittymistä arjen ja työn erilaisissa tilanteissa sekä koulutukseen osallistumista. Elinikäinen oppiminen alkaa jo ennen oppivelvollisuutta ja jatkuu koko eliniän. Perheet, työpaikat ja arjen sosiaaliset ympäristöt ovat tärkeimpiä elinikäisen oppimisen mahdollistajia tai esteitä. Paras motivaatio on oppimisen ilo ja mahdollisuus elämässään hyödyntää uusia taitoja. Yksilölle ja yhteisölle oppiminen luo keinoja selviytyä ympäristön muutoksissa. Elinikäinen oppiminen ehkäisee myös syrjäytymistä. Ajatus on kirjattu EU:n koulutuspolitiikassa muotoon, missä aktiivinen kansalaisuus, työllistyminen ja itsensä kehittäminen täydentävät toisiaan.

Poliittisen päätöksenteon mahdollisuudet elinikäisen oppimisen edistämiseksi ovat merkittävät. Julkinen valta luo toimillaan tarjontaa ja mahdollisuuksia, mutta vastuu niiden hyödyntämisestä on myös yksilöiden ja työyhteisöjen varassa. Oppimisen mahdollisuuksilla on merkitys kansalaisten hyvinvoinnille, työpaikkojen kehittymiselle ja koko maan kilpailukyvyille.

Suomi on puoli vuosisataa määrätietoisesti laajentanut koulutusmahdollisuuksia. Väestönkehitys, globalisaatio, uusi viestintäteknologia sekä elinkeinorakenteiden ja julkisen sektorin muutokset muuttavat koulutustarpeita. Tämä haastaa nykyisen koulutusjärjestelmämme.

Muutos ei jää hallinnon ja organisaatorakenteiden uudistamiseen. Kyse on uudesta oppimisen kulttuurista, joka perustuu vuorovaikutukseen, yksilöllisiin polkuihin, osaamisen tunnustamiseen sekä oppimiseen arjessa ja työpaikoilla. Tämä muuttaa myös opettajan työtä ja oppilaitoskulttuuria.

Elinikäisen oppimisen neuvosto

Puheenjohtaja: koulutuspoliittinen asiantuntija Petri Lempinen, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry
Varapuheenjohtaja: professori Hannele Niemi, Suomen yliopistot UNIFI ry.

Lisätietoja Elinikäisen oppimisen neuvostosta:

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/aikuiskoulutus_ja_vapaa_sivistystyoe/elinikaistenoppimisenneuvosto/

Suomi tarvitsee elinikäisen oppimisen strategian

Suomi tarvitsee uudenlaisen elinikäisen oppimisen strategian, jotta tämä muutos on mahdollinen. Strategia on valmisteltava seuraavan hallitusohjelman yhteydessä. Elinikäisen oppimisen strategia sisältää mahdollisuudet työurien pidentämiseen ja parantamiseen. Koulutus-, työvoima- ja innovaatiopolitiikka on saatava toimimaan kokonaisuutena. Tarve työurien pidentämiseen edellyttää aikuiskoulutuksen tuntuva vahvistamista.

Suomi ja suomalaiset tarvitsevat joustavia koulutusmahdollisuuksia, jotka reagoivat äkillisiin tilanteisiin. Koulutuksen tarjonnan on sopeuduttava osaamisen kysyntään, mikä edellyttää yksilöllisten tarpeiden huomioimista ja lisääntyvää oppimista työpaikoilla. Reagointikyky ja koulutuksen laadun takaaminen edellyttävät vahvoja ja profiloituneita koulutusorganisaatioita. Koulutuspolitiikassa on oltava jatkuvuutta. Sitä ei voi ohjata kvartaalitalouden mukaisesti.

Oppimisen polun perusta luodaan varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Tietämisen ja sivistyksen ohessa tarvitaan monipuolisesti taitojen vahvistamista. Yhdessä ne luovat pohjan luovuudelle, oivaltamiselle ja oppimisen ilolle.

Globaalissa ympäristössä tarvitaan monipuolista kielitaitoa ja kulttuurien ymmärtämistä. Englannin ja kotimaisten kielten taito ei yksin riitä. Ilman matematiikan ja luonnontieteiden osaamista useimpien ammattien osaamisvaatimuksia on vaikea täyttää. Koulutuksessa kestävä kehityksen tiedot ja taidot sekä niiden soveltaminen ovat Suomessa ja maailmanlaajuisesti yhä tärkeämpiä.

Elämässä vaadittavat yleiset taidot korostuvat ammatiosaamisen rinnalla. Oppimaan oppiminen, tietoyhteiskunnassa selviytyminen, yrittäjyys, työelämätaidot ja edellä mainitut perustaidot ovat ajankohtaisia koko oppimisen polun ajan. Keskeisenä perustana on kansalaiskasvatus aktiiviseen ja demokraattiseen kansalaisuuteen.

Elinikäisen oppimisen keskeisin ongelma on opintoihin siirtyminen

Koulutustakuu eli jatko-opintoihin siirtyminen perusopetuksesta ja edelleen korkeakoulutukseen toteutetaan muuttamalla opiskelijavalintoja. Valinnoissa etusijalle on asetettava hakijat, joilla ei ole vielä opiskeluoikeutta samantasoisessa koulutuksessa. Aloituspaiikkojen lisäämisen sijasta nykyiset voimavarat on käytettävä tehokkaammin.

Tavoitteena on, että perusopetuksen jälkeen jokainen jatkaa lukioon tai ammatilliseen koulutukseen. Nuorten sijoittumista täydennetään valmistavilla koulutuksilla ja muilla toimilla. Tämä edellyttää riittävästi tukea ja ohjausta.

Kaksiportaista tutkintorakennetta ja osaamisen tunnustamista kehittämällä luodaan korkeakouluasteella yksilöille mahdollisuuksia alan vaihtamiseen sekä liikkuvuuteen ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä.

Ohjauksella ja tuella madalletaan koulutuksessa aliedustettujen ryhmien, kuten maahanmuuttajien, hakeutumista koulutukseen. Näin tuetaan heidän mahdollisuutta kuulua täysivaltaisesti suomalaiseen yhteiskuntaan. Aliedustettujen ryhmien kohdalla osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen vaatii erityistä huomiota.

Yksilölliset joustavat opintopolut

Yksilöllisillä opintopoluilla mahdollistetaan erilaisten oppijoiden taipumusten ja lahjakkuuksien sekä erilaisten osaamisvaatimusten huomioiminen. Näin voidaan paremmin vastata muuttuvan työelämän tarpeisiin.

Väestön koulutustason kohoaminen ja työelämässä tapahtuvat muutokset lisäävät ammatillisen tai korkeakoulun perustutkinnon jälkeisen täydennys- ja lisäkoulutuksen tarvetta. Järjestelyissä on huomioitava epätyypillisissä työsuhteissa olevien ja itsensä työllistävien tarpeet.

Oppiminen yleistyy työelämässä, verkostoissa ja sähköisissä ympäristöissä. Tämä muuttaa perinteisiä

oppilaitoskeskeisiä oppimisympäristöjä ja samalla opettajan työtä. Opettajan työssä korostuu oppijoiden mahdollisuuksien esiin nostaminen ja entistä parempi työelämän tuntemus.

Yksilölliset opintopolut perustuvat henkilökohtaisuuteen. Niiden perustana ovat ohjauspalveluiden toimivuus, osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä työpaikalla tapahtuva oppiminen. Koulutuksen rahoituksella ja muulla koulutuksen järjestäjien ohjauksella varmistetaan yksilöllisten polkujen toteutuminen käytännössä.

Ohjauspalveluiden järjestäminen

Ohjaus on yhtä olennainen osa elinikäisen oppimisen palveluita kuin koulutuksen järjestäminen. Kansalaisilla ja työpaikoilla on maan eri osissa oltava tasaveroiset mahdollisuudet päästä ohjauspalveluihin, vaikka käytännön toteutus vaihtelisikin. Palveluita on kohdistettava erityisesti koulutusjärjestelmän ulkopuolelle jääville nuorille.

Ohjauksen järjestämisessä tarvitaan työ- ja opetushallinnon, työelämän toimijoiden ja eri oppilaitosten yhteistyötä. Oppilaitosten sisällä ohjaus on kaikkien opettajien, ei vain opinto-ohjaajien vastuulla. Perusopetuksessa ja lukiossa on opiskelijan kanssa tehtävä realistinen jatko-

opintosuunnitelma. Aikuisten ohjauspalveluissa korostuvat yhteydet työelämään. Sähköistä asiointia kehittämällä sekä ammatti- ja koulutustermejä selkiinntämällä ohjauspalvelut saadaan kaikkien ulottuville.

Ohjauspalveluiden tulee kattaa koko elämänkaaren ja eri elämäntilanteet. Ohjauspalveluiden on tuettava kansalaisia koulutukseen siirtymisen, osaamisen tunnustamisen ja koulutuksen aikaisen toimeentulon asioissa. Osana elinikäisen oppimisen strategiaa on Suomelle laadittava yhtenäinen elinikäisen ohjauksen strategia, josta on sovittu EU:n opetusneuvostossa marraskuussa 2008.

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen välineet käyttöön

Osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta on tehtävä toimiva työkalu erityisesti aikuiskoulutukseen. Tähän kehitetään elinikäisen oppimisen opintokirja, joka tukee osaamisen tunnistamista työelämässä ja koulutuksessa.

Eri tavoin opittua osaamista on tunnistettava ja tunnustettava opiskelijavalintojen ja opintojen henkilöko-

taistamisen yhteydessä. Se on osa ammatillista kehittymistä läpi työuran. Aikuis- ja työvoimakoulutuksessa on huomioitava osaaminen, jota opiskelijalle on kertynyt työelämässä, vapaan-ajan toiminnoissa ja aiemmissa opinnoissa. Osaamisen tunnustamisella edistetään liikkuvuutta koulutusjärjestelmän sisällä ja työttömien uudelleen työllistymistä.

Koulutuksesta oppimiseen työssä ja työpaikoilla

Oppiminen, varsinkin muodollinen koulutus, ei tapahdu työpaikalla itsestään. Kiire on suuri oppimisen este, sillä uuteen harjaantuminen vaatii aikaa myös työpaikalla. Liian moni työpaikka on vielä vailla oppimista ja ammatillista kehittymistä tukevaa työyhteisökulttuuria.

PK-yritykset tarvitsevat enemmän tukea opettajilta, jotta ne voivat toteuttaa työpaikalla tapahtuvaa oppimista. Opetuksen siirtyminen työpaikalle on mahdollista vain kohdistamalla voimavaroja ohjaukseen. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntämällä voidaan opettajien ja ohjaajien työpanos hyödyntää mielekkäästi. Sekä työnantajien että työntekijöiden tietoi-

suutta opiskelu- ja oppimismahdollisuuksista tulee parantaa.

Oppimisen lähtökohtana on tiivis koulutusorganisaatioiden ja työyhteisöjen yhteistyö, jossa molempien tahojen osaaminen ja innovatiivisuus hyödynnetään. Opetuksen sisältöjen ja muotojen ja työelämän vaatimusten vastaavuus on jatkuva haaste.

Työpaikalla aidossa työympäristössä ja työtilanteissa tapahtuva opiskelu on keskeinen osa ammattitaidon oppimista, varmistamista ja kehittämistä. Työtehtävien muuttuessa henkilöstön osaamisen kehittäminen tapahtuu suurelta osin työpaikalla.

Maahanmuuttajien elämän rakentamiseen tekoja puheiden sijasta

Suomeen muuttaneilla on oltava samat mahdollisuudet elinikäiseen oppimiseen kuin täällä syntyneillä. Kyse ei ole vain kotouttamisesta tai työelämään saattamisesta vaan eväiden antamisesta oman elämänsä rakentamiseen uudessa maassa.

Ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen uudistuksessa koottiin 50 toimenpide-esitystä maahanmuuttajien koulutusmahdollisuuksien parantamiseksi. Nyt tarvitaan käytännön toimia, rahoitusta ja selkeitä vastuita näiden ehdotusten toteuttamiseksi.

Kielen oppiminen on avain Suomeen sopeutumiseen.

Se vaatii aikaa niin nuorilta kuin aikuisiltakin. Kielen opetuksen määrää ja laatua tulee nostaa, jotta se tavoittaisi mahdollisimman hyvin maahanmuuttajien erilaiset tarpeet. Kielen opetus voidaan yhdistää ammatin oppimiseen.

Maahanmuuttajille on tarjottava riittävät osallistumismahdollisuudet sekä tiedot ja taidot suomalaisesta yhteiskunnasta. Tämä voi tapahtua myös vapaan sivistystyön kautta.

Maahanmuuttajia ei saa etnisesti tai uskonnollisesti eristää yhteiskunnassa tai koulutuksessa. Tämä koskee myös toisen sukupolven osallistumista koulutukseen.

Aikuiskoulutusta tarvitaan

Väestökehitys sekä työ- ja elinkeinoelämän rakennemuutos korostavat aikuiskoulutuksen kasvavaa merkitystä. Aikuiskoulutuksella on oltava selkeä asema ja tehtävät, vaikka sitä toteuttavat samat organisaatiot kuin ns. nuorten koulutusta. Ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen lähtökohtana on tiivis yhteistyö työelämän kanssa. Aikuiskoulutusta on ohjattava ja seurattava yhtenä kokonaisuutena yli nykyisten hallinnonalojen rajojen.

Koulutusorganisaatioiden on vastattava ihmisten ja työpaikkojen tarpeisiin. Aikuiskoulutus kasautuu Suomessa jo koulutetuille. Tasa-arvon edistäminen edellyttää oppimisen kynnyksen madaltamista. Tähän vastataan mm. ohjauspalveluilla, osaamisen tunnista-

misella ja tunnustamisella sekä työpaikalla tapahtuvalla oppimisella. Samalla on raivattava työpaikoilla olevia oppimisen esteitä. Myös rahoituksen tulee kannustaa koulutuksen järjestäjiä ottamaan ja ohjaamaan koulutuksessa aliedustettuja ryhmiä opintoihin.

Aikuisten oppimisvaikeuksien tunnistamiseen ja ylittämiseen on luotu työkaluja, jotka on saatava aktiiviseen käyttöön. Vajavaisten tietoyhteiskunnan perustaitojen lisäksi lukemisen, kirjoittamisen ja matematiikan puutteet voivat estää opintoihin osallistumista. Aikuisten ammatilliseen koulutukseen on yhdistettävä perustaitojen opetusta oppijoiden tarpeiden mukaisesti. Tätä koulutusta voidaan toteuttaa myös työpaikoilla.

Opettajakoulutusta kehitettävä

Opetushenkilöstön osaamisen kehittäminen on elinikäisen oppimisen peruspilareita. Tässä ohjelmajulistuksessa kuvatut muutostrendit muuttavat opettajan työtä. Opettajan rooli säilyy keskeisenä, mutta tietojen ja taitojen siirtämisen sijasta hän on yhä useammin opiskelukyvyyn ja oppimisen halun edistäjä ja tukija. Ammatil-

lisessa koulutuksessa opettaja tukee työpaikkaohjaajia tehtävissään. Myös osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen tehtävät muuttavat opettajuutta.

Opettajien perus- ja täydennyskoulutusta on muutettava vastaamaan opettajan työn muutosta siten, että käytetään hyväksi uusinta tutkimustietoa oppimisesta ja työelämästä.

Rahoitus ja hallinto tukemaan elinikäistä oppimistä

Alueelliset erot kasvavat Suomessa, jolloin koulutuksen rakenteet ja koulutustehtävät voivat olla erilaisia maan eri osissa. Koulutuspalveluiden saatavuus ja laatu ovat kansalaisille hallinnollisia rakenteita tärkeämpiä.

Väestökehitys muuttaa koulutustehtäviä, kun ikään-tyminen lisää aikuiskoulutuksen tarvetta. Väestön koulutustason kohoaminen korostaa lisä- ja täydennyskoulutuksen merkitystä myös korkeakouluissa.

Nykyisiä voimavaroja käytetään tehokkaammin hyväksi vähentämällä moninkertaista kouluttautumista ja useita samanaikaisia opinto-oikeuksia sekä hyödyntämällä osaamisen tunnustamista ja työpaikkojen mahdollisuuksia. Ilman muutoksia, jotka tekevät elinikäisestä oppimisesta totta jokaiselle, Suomi ei menesty. Koulutus on investointi tulevaisuuteen, ei vain kustannus.

Koulutuspolitiikan ensisijaisia tehtäviä on turvata koulutuksen korkea laatu ja kyky reagoida ympäristön muuttuviin tarpeisiin.

Koulutuspoliittinen ohjaus ja rahoitus eivät voi tähdätä vain perustutkintojen suorittamiseen. Tutkintoa lyhyempää täydennys- ja lisäkoulutusta tarvitaan nykyistä enemmän ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakoulutuksessa. Vapaa sivistystyö vastaa myös ikääntyvän väestön ja työvoiman ulkopuolella olevien tarpeisiin.

Hallinnon, rahoituksen ja ohjausjärjestelmien hajautuminen eri hallinnon alojen ja koulutusasteiden mukaisesti korostaa toimintaa nykyisten rakenteiden ehdoilla. Tämä on este tarvittavalle muutokselle. Opetus ja työ- ja elinkeinohallinnon rajoja madaltamalla vastataan paremmin yksilöiden ja työpaikkojen tarpeisiin.

Aluehallinnon uudistus avaa mahdollisuuksia nykyistä nopeammin reagoivaan koulutuksen suuntaamiseen. Aikuisten lisä-, täydennys- ja työvoimakoulutuksen voimavarojen käyttöä tehostetaan lisäämällä synergiaa ja yhteistyötä valtakunnallisesti ja alueellisesti.